

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Rekylpolitik

Att energiskt driva sin sak kan leda till att resultatet blir den totala motsatsen till det man tänkt sig. Några aktuella exempel på "historisk ironi" är marknadsmodellen, Brexit och Bouteflika.

I Algeriet tändes gnistan till de nu pågående demonstrationerna mot regimen i februari av beskedet att den 82-årige presidenten Abdelaziz Bouteflika skulle ställa upp för omval, för en femte period. Regimens försök att cementera stagnationen utlöste en omfattande politisk rekyl på gatorna och åtminstone kandidaturen har nu avblåsts.

Bouteflika, som har haft posten sen 1999, sitter sedan 2013 i rullstol efter en hjärnblödning och visas nästan aldrig upp. Att denna sköra åldring ännu en gång skulle rullas fram som galjonsfigur för FLN-regimen blev en bara alltför tydlig symbol. Algerierna demonstrerar nu massivt varje fredag – manifestationerna är de största sedan 2001. Protesterna har hittills förlöpt i stort sett fredligt – till skillnad från motsvarigheter i till exempel Frankrike och Venezuela.

Arabvåren 2011 berörde nästan alla länder i regionen, men i Algeriet lyckades makthavarna den gången släcka upprorsstämningen med vapenmakt och pengar. Nu, 2019, har demonstrationerna inte slagits ner med våld – tydligen inser också ledarskiktet att någonting måste förändras, åtminstone kosmetiskt. I skrivande stund har proteströrelsen i alla fall inte fått något tydligt ledarskap.

I övriga arabdiktaturer har regimkontrollerade media mörkat det som sker i Algeriet, av rädsla för demokratisk smitta.

Den märkligt farsartade Brexit-processen rullade som känt igång på allvar 2015 när dåvarande premiärminister David Cameron utlovade en folkomröstning om Storbritanniens EU-medlemskap. 2016 segrade så "leave"-sidan till mångas, inklusive Camerons, förvåning. Den knappa majoriteten, cirka 52% av rösterna, gör det högstämnda talet om att följa "folkets vilja" rätt ihåligt. I synnerhet som "folkets vilja" sedermera verkar ha svängt. Vilka motiv Cameron, eller Theresa May (också hon före detta "remain"-anhängare) än kan ha haft så siktade de knappast på att mer eller mindre lamslå brittisk politik för flera års tid.

I Finland sprack denna vår till slut fasaden för big business inom vården. Branschens stora, Esperi, Carema, Mehiläinen, drabbades av dålig press både för egen del och för sin främsta samarbetspartner Samlingspartiets stora vårdprivatiseringsprojekt SOHÄL-(SOTE)-reformen. Efter femton år av allt effektivare vinstackumulering för systemets vinnare – ledningsskiktet, lokala delägare, multinationella riskkapitalister – kom denna vår systemets förlorare äntligen fram i rampljuset: vanvårdade åldringar och underbetalda vårdare. I Finland, liksom fem år tidigare i Sverige.

Det senkomna mediala uppvaknandet och den exploderande debatten om avigsidorna av ”vinst i välfärden” kan ha bidragit till statsminister Sipiläs lika senkomna beslut 8 mars i år att till synes upplösa regeringen.

Om ett mål för borgerlig politik är att så att säga ge kapitalismen ett mänskligt ansikte, hindra finanssektorn från att alltför öppet visa sin mörka sida, så kan man med facit på hand konstatera att den politiska fasadputsningen denna gång inte fungerade. Tvärtom ledde vårdbolagens alltför framgångsrika förverkligande av marknadens logik till en politisk rekyl, satte igång en nationell läroprocess. Det blev bara alltför tydligt att den icke-existerande skelett-hand som spökvardaren sträcker fram är marknadens berömda ”osynliga hand”.

Regeringen Sipilä spelade högt, men dess många driftiga projekt har lett till en rekyleffekt, också på ett allmännare politiskt plan. Enligt *Helsingin Sanomats* valmaskin (7.3.) har kandidaterna för alla partier utom Perussuomalaiset nu tagit ett kliv vänsterut, jämfört med opinionerna inför valet 2015. Också regeringspartierna C och Kok har alltså (officiellt) förvästrats.

Listan med exempel på politiska rekyler kunde fortsätta med kuppörsöket i Turkiet 2016 som gav president Erdoğan fria händer att rensa ut alla slags oppositionella eller annars ”misstänkta”. Motståndet mot repressionen skapade en repression av ännu grövre kaliber. Liknande *backlash*-fenomen drabbade de flesta av arabvårens länder efter 2011, med Tunisien som tills vidare ensamt undantag.

Ungerns premiärminister Viktor Orbán åkte där emot på en liten rekylartad motgång när hans parti Fidesz nyligen miste rösträtten inom Europaparlamentets kristdemokratiska grupp EPP. Tuvan som inte stjalpte lasset, men nog orsakade en symbolisk prestigeförlust, var en massiv statlig affischkampanj i Ungern mot Georg Soros och Jean-Claude Juncker – alltså inte de mycket allvarigare kränkningar av demokratiska principer som Orbán drivit igenom i årtal och som i ett rättsstatligt EU borde leda till uteslutande av Ungern från unionen.

En avsikt i tiden med det rätt sorglösa inlemmandet av just Ungern plus Polen, Rumänien och så vidare i EU var ju att genom unionens goda exempel

driva på den inre demokratiseringen av de nya medlemsstaterna. Nu späder i stället de här före detta Warszavapaktsmedlemmarna på auktoritära och xenofoba trender inom den västligare halvan av EU.

Att driva sin sak för långt, och för klumpigt, slår alltså tillbaka. Ibland. Men även om rekylen är en naturlag i fysiken – kraft och motkraft – så gäller det långt ifrån alltid inom politiken. När TV-kändisen Donald Trump till mångas överraskning tog över presidentskapet för USA var det många som antog att redan kontrasten mot Barack Obama i fråga om habitus och ledarstil skulle öppna folkets ögon och snabbt mobilisera ett massivt motstånd. Bland andra filosofen Slavoj Žižek hävdade 2017 (*The Courage of Hopelessness*) att valet av Trump kan skapa en verklig motreaktion och revolt i USA mot finanskapitalismen, något som hade varit osannolikt under status quo, det vill säga Hillary Clinton. Žižeks optimism verkar åtminstone hittills obefogad, tyvärr. I mellanårsvalet i november vann demokraterna visserligen majoriteten i representanthuset, men något jordskredsmässigt opinionsskifte kan man inte tala om. Nu senast verkar Robert Muellers emotsedda utredning om Trumps eventuella ryska maskopier ha blivit en sotare, och Trumps kärnväljare blir bara nöjdare med sin president varje gång han, som de ser det, sätter ”eliten” på pottan. Hans republikanska parti stöder honom mer eller mindre obrottsligt så länge han, vid sidan av sina mera excentriska twitter-utspel, driver på skattesänkningar och andra traditionella högerkrav.

Att Trump med sin målsättning att ”göra Amerika stort igen” till synes paradoxalt har krympt ner Förenta Staternas politiska tyngd och auktoritet i Västeuropa är visserligen en rekyleffekt. Men å andra sidan har vi fått en brun ”international” av Trump-kopior och/eller -beundrare i ledningen för ett stort antal andra stater (Putin, Orbán, Erdoğan, Kim, Netanyahu, Bolsonaro...).

USA krymper under Trump, däremot kan man säga att chauvinismen och högerpopulismen verkligen har blivit ”great again”. Det är ett reaktionärt samförstånd som känns livsfarligt, när får vi en reaktion mot reaktionen?

29.3.2019